

Sergei Seeland

Postijaamadest ja postsidest Märjamaal ja selle lähemas ümbruses

I Korrapärase postiühendus Eesti alal

Korrapärase postiühendus Eesti alal, algas 1638. aastal, kui riikliku postikorralduse loomisega, milleks oli postiliiklus ja ametiisikute küüt, seati sisse pidev ühendus Rootsiga. Kuigi Rootsi riigikantsler Axel Oxenstierna oli juba 1624. aasta märtsis katset teinud välja töötada kogu Rootsi riiki ja selle ülemereprovintse hõlmav postiveosüsteem, mis oleks käsitlenud nii kuninglikke kui ka erakirju ning selleks oli pöördutud ka vastavate nõudmistega Eestimaa Rüütelkonna poole, ei teostunud see veel niipea.

Keskvõimude survele hakkas lokaalse postiveo korraldamine küll mõningal määral liikuma ja Liivimaa kindralkuberner Johan Skytte väljastas 20. detsembril 1630. a. postiveokorra (*Postordnung*) ning sama tegi ka Eestimaa Rüütelkond 5. märtsil 1631. Viimase sissejuhatuses märgiti, et rüütelkonna nõusolek seada sisse postivedu puudutas kolme maanteed, mis suundusid Tartusse, Pärnu ja Narva. Nende teede ääres pidid paiknema postijaamad, kus igaühes oleks varuks kolm postihobust. Samuti soovitati postijaamadesse palgata ametisse tublid kõrtsmikud. Mainitud ettevõtmised ja otsused olid jäänud aga kuni 1636. aastani realiseerimata. Korrapärasele postiühendusele Eestis, pani aluse alles kuninganna Christina eestkostevalitsuse poolt 1636. aasta 20. veebruaril kinnitatud 18-punktiline postimäärus (*Förordning om Postbådhen*).

Kantsleri Axel Oxenstierna poolt algatatud postieeskirjade järgi (*estli keelde tõlgituna „Määrus postikäskjalgade üle“*) nõuti, et tähtsamate teede äärde seataks iga 2 kuni 3 miili taha ametisse vannutatud talupoeg või postiljon, eelistades selleks inimesi, kes oskasid lugeda ja kirjutada. Too vannutatud talupoeg oli kohustatud palkama kaks abilist ehk postisulast, kes pidid pärast postisarve häält kuuldes, arvestamata aega ja ilmastikku, liikuma postitareni kiirusega üks miil tunnis. Kui postisulased teel kohtusid, võisid nad sealsamas postikotid vahetada ja tagasi rutata. Postisulastel oli rinda kinnitatav vapp, postisarv ja kaitseks oda. Nii algas Eestimaal regulaarsem postiside loomine.

Kuna aga postikäskjalad liikusid aeglaselt, siis anti 1643. aastal välja uus määrus, mille alusel seati ametisse postiratsanikud, millega postiühendus kiirenes. 1645. aastal muretses Riia kaupmees ja postmeister Jakob Becker omal kulul tähtsamate sõjateede ääres olevatesse kõrtsidesse hobused ja palkas ka ratsa postivedajad. 1645. a. 24. mail aga määrati senine Riia postmeister Jakob Becker ka riigiametnikuna Liivimaa kindralkubermangu postidirektoriks.

1700. aastal puhkenud pikk ja laastav Põhjasõda ja katk aga lõpetasid siinse rootsiaegse postikorralduse täielikult. Sõja tulemusel kaotas Rootsi oma Baltimail

asunud valdused ning need läksid üle Venemaale. Uus valduste omanik korraldas ümber ka senise postikorralduse. 1710. aastal, kui sõjategevus vaibunud oli, algas posti- ja reisijateveo korraldamine ning postijaamade võrgu väljaarendamine Eestimaal uuesti. Kui esialgu veeti posti ratsa, kuid hiljem, tingituna posti koguse pidevast suurenemisest, hakati seda vedama veokitel. Seoses sellega võeti kasutusele ka erinevad postiveoliigid, kerge-, raske- ja ekstrapost. Postijaamad said posti lukustatud ja kinnipitseritud kottides ning pidid selle kiiresti, veograafikus ettenähtud aja jooksul vigastamata järgmisse postijaama edasi toimetama.

18. sajandil huvitas tsaarivalitsust esmajoones hea ühendus Peterburi ja Tallinna, Peterburi ja Riia ning Tallinna ja Riia vahel. Korrapärane postiühendus pärast sõda algas Eestis 1712. aastal, kui asutati postkontorid Tallinnas ja Narvas ning ühendati need Vene postiasutuste võrguga. 18. saj. keskel anti välja ka üksikasjalised postikorralduse määrused. Postijaamade ülalpidamine pandi 1712nda ja 1713nda aasta korraldustega siinsele kohalikule rüütelkonnale ning oli seda kuni 1917. aastani.

Postijaamade ülesandeks oli posti ja reisijate vedu. Kohalikud postijaamad kuulusid küll rüütelkonnale, kes kandis kõik nende ülalpidamisega seotud kulud, kuid neil ei olnud õigust muuta postiveograafikuid, sõidukiirusi ja tariife. Postimoonaga (kaerad ja hein) varustamine oli aga postikoormisena talupoegade õlul. Postijaama isikulisse koosseisu kuulusid: postijaama komissar ehk postijaamapidaja kes rentis rüütelkonnalt postijaama. Tema alluvuses töötasid postijaamaülem, postipoisid, sepp, sadulsepp ja köögitüdrukud. Nende töö järele valvas maapäeval kohalike mõisnike hulgast valitud postijaamakavaler. Rüütelkonna kohuseks oli mõisatelt postipoiste saamine. Postipoisse kasutati posti ja reisijate vedamisel kutsaritena ning tallipoistena. Postijaama komissaride ülesandeks oli ka postijaamas peatuvaile või hobuseid ootavaile reisijaile toidu- ja ööbimisvõimaluste pakkumine.

Posti ja reisijate liikumise kiirus oli aga väike. Tallinna ja Pärnu vahelise tee läbimiseks olevat kulunud 35 tundi. Aeglase liikumise üheks põhjuseks olid kehvad teeolud ning teiseks oli tolleaegne tee sikk-sakke tehes tänasega võrreldes palju pikem. Näiteks läks tolleaegne vana tee Konuverest möödudes praeguste Päärdu Pipra talude kohale, kus ajavahemikul 1719 - 1737 oli ka Pipra nimeline postijaam ning sealt siis Velise suunas edasi, kuni Kilgi küla juurde välja. Siit üle jõe ja siis Päärdu poole tagasi. Tee lühendamiseks on postivedajad mõnikord ka Päärdu kohalt läbi jõe läinud, mis aga ohtlik olnud ning kord on üks postivedaja jõest läbiminekul ka ära uppunud. Päärdu silda siis veel ei olnud.

Postijaamade ülesandeid täitsid esialgu maanteede äärsed kõrtsid. Vähemtähtsatel postitraktidel asendasid kõrtsid postijaamu kuni 19. sajandi lõpuni välja. Alates 18. sajandi algusest aga hakati selleks juba ehitama ka omaette postijaamahooneid. 1764. a. oli Hallinga postijaamal mingisugune kivihoone küll juba olemas, kuid seda nimetati ikka veel postikõrtsiks. Jädiveres oli veel 1821. aastalgi postijaamana kasutusel kõrtsihoone. Et 17. sajandi lõpul olid maanteekõrtsid ka postijaamadeks, seda tõendab postmaanteede ääres olnud suur postijaamade arv ja nende väikesed vahekaugused. Nii on olnud Kalvi Aluve andmetel 1688. a. Tallinn-Pärnu vahelisel teel 18 jaama.

Vene võimu ajal, 1713. a. pandi postijaamadesse tööle ka postisoldatid, selleks et nad postiveokit teel kaitseksid. Neid kasutati kuni 18. saj. lõpuni. Postivedaja hoburakendi aisa küljes oli kell. Selle helinat kuuldes pidid teised hobuveokid kõrvale hoidma. Eelpool mainitud postisoldatitega on ka pahandusi olnud.

1790ndatel aastatel, kui Hallinga mõisa tolleaegsel omanikul major Magnus Wilhelm Pilar v. Pilhchau'1 oli mõisas koduõpetajaks Johann Christoph Petri (5.XI 1762 - 24.II 1851), tuntud Eesti talurahva ajaloo kirjapanija, mainib ta oma 1802. aastal väljaantud raamatus „Ehstland und die Ehsten ...“ ühest Hallinga mõisa piirkonnas asetleidnud vahejuhtumist järgmist: (eesti keelde tõlgituna oleks see) „Nii olid 8 aastat tagasi kaks venelasest postisoldatit märganud, et ühel Hallinga talupojal raha on, sellele teel kallale tunginud, ta vemmaldega armetumast läbi peksnud, pea ja jalad katki tagunud ning seejärel hobusele sappa kinni sidunud ning teda nõnda terve miili järel lohistanud, viies ta nõndaviisi mõisa. Õigustanud seal ennast mõisniku ees, et nad olevat jooksiku, mõisast ärakaranud talupoja tabanud ja selle härrale tagasi toonud. Kuna nad postisoldatid olid, ei tohtinud keegi neile kätt külge panna. Major Pilar v. Pilhchau aga polevat seda uskunud ning kirjutanud nende Tallinnas asunud rügementi kaebuse, kus mehed selle eest siis läbi kadalipu aetud“. Kas talupoeg soldatite poolt röövitud raha ka hiljem kätte sai, seda Petri ei maini.

1849. aasta 1. detsembril lasti liikvele tempelümbrikud. See oli esimene suurem samm postiametnike töö kergendamiseks. Kuna kirjad aga üheraskused ei olnud, valmistati ümbrikud kolme hinnaga: 1 loe raskused musta templiga, 2 loe raskused sinise ja 3 loe raskused punase templiga. Ümbriku müügihinnaks oli esimestel 11 kop., teistel 21 kop. ja kolmandatel 31 kop. Tempelümbrikutes oli võimalik kirju isiklikult igal ajal võimalik postile ära anda. Esimese väljaande ümbrikel oli ümmargune must tempel tagaküljel. Järgmisel väljaandel väikeseformaadilistel ümbrikutel punane ovaalne tempel esikülje vasakul üleval nurgas ja kolmandal 1871. aastast väljaantavatel suurema formaadilistel ümbrikutel ovaalne punane tempel esikülje paremal üleval nurgas. Igal pool, kus postiasutused olemas olid, pandi üles väljaspool ruume kinnised kastid, kuhu oli võimalik mainitud tempelümbrikke sisse panna. Kastid pidid olema rohelist värvi mustade äärtega ning võisid olla nii puust kui ka lehttrauast. Kirjad võeti nendest välja 2 tundi enne posti ärasaatmist.

Tempelümbrike ajajärk oli välismaal juba ammu läbi ning käibeled olid lastud seal postmargid. Esimene postmark võeti kasutuse Inglismaal 1840. aasta 6. mail (*nn. Black penny – must penn*). Tsaari-Venemaal aga jõuti postmargi kasutuse võtmiseni alles 1857. aasta 1. jaanuaril ning müügile jõudsid need alles jaanuari lõpus. Esimese seeria postmargid olid kolme hinnalised. Oma mustri ja suuruse poolest olid need täitsa ühesugused. Vahe oli ainult värvis ja hinnas. Kümne kopikaline mark oli pruun, taevasinise reljeefiga, 20 kopikaline mark sinine, tumekollase reljeefiga ja 30 kopikaline mark punane, roheline reljeefiga.

Pärast esimeste postmarkide kasutusele võtmist, tekkis vajadus ka ühtlustatud templite järele. Vastavalt Postivalitsuse ringkirjale nr. 138, 26. veebruarist 1858. a. juurutati esialgu postitemplid St. Peterburgile ja Moskvale. Templiks oli punktidest ümbritsetud linna tähistav number. Postivalitsuse ringkirjaga nr. 147, 31. maist 1858. a. võeti aga juba kõigis Venemaa kubermangude pealinnades kasutusele ühtlustatud postitemplid. Näiteks oli Tallinna (Reveli) templi numbriks 37. Edasi võeti templid kasutusele ka teistes linnades ja postiasutustes. Nii oli Pärnu (Pernau) templi

numbriks 394, Hallinga (Hallick) postijaamal 387, Jädivere (Jeddefer) postijaamal 374, Sõtküla postijaamal 383 jne. Seega sai iga postijaam oma le numברי, milline asus 5-e nurksel templil.

Sellise templiga kustutati algul postijaamades postmarke

Märjamaa postijaamas kasutusel olnud kalendertempel 1884. aastal.

Enamik number-punkttemplitest võeti 1863. a. 11. veebruaril väljaantud Vene Postivalitsuse ringkirjaga nr. 123 kasutuselt maha ning tutvustati uut postitemplite standardit. Nii on postijaamades postisaadetistetasu kinnitamiseks kasutusel olnud mitmeid erinevaid templeid.

II Tallinn – Pärnu postmaantee ääres olnud postijaamad

Postiveo trakt Tallinna ja Pärnu vahel, mis kulges ka läbi Märjamaa, on vana ja nagu juba mainitud, algupäraselt rootslaste poolt 1643 aastal rajatud. 1693. aastal seati Eesti- ja Liivimaal sisse postiveo peatus- ja hobusevahetuspunktid, milledest hiljem kujunesidki välja siinsed esialgsed kõrts-postijaamad. Tallinna ja Pärnu vahelisel postiteel ehk traktil oli **1693.** aastal ainult 2 postijaama. Nendeks olid **Vaimõisa** ja **Hallinga**. **1709.** aastaks oli postijaamade arv aga samal postiteel kasvanud juba 5-e postijaamani. Olemas olid siis Kanamaa, Pajaka, **Märjamaa**, Jädivere ja Hallinga postijaam. Viimati mainitud postijaamade arv jäigi nüüd püsima. Vaheldusid ainult nende asukohad ja nimed.

Nii on erinevatel aegadel olnud Tallinna-Pärnu vahelisel traktil järgmised postijaamad: **1719.** aastal Kanamaa, Ruunavere, Märjamaa, Pipra ja Hallinga. **1728.** aastal on Märjamaa asemel postijaam Haimres asunud, kuid **1736.** aastal on postijaam juba Märjamaal tagasi. Järgmisel **1737.** aastal on postijaam Märjamaalt jälle ära viidud ning asub nüüd Paekülas ning postijaam on olemas ka Jädiveres. **1789.** aastal on postijaamad - Kanamaal, Ruunaveres, Sõtkülas, Pipral ja Hallingas. Seega on postijaam Paekülast Sõtkülla üle viisud, kuid 1791. aastaks on see jälle Paekülas tagasi.

1791. aastal põles Paeküla postijaam maha ning selle ülesanded sai omale **nüüd** naabruses asunud Sõtküla kõrts. **1863.** aastal olid postijaamad olemas

Kanamaal, Ruunaveres, Sõtkülas, Jädiveres ja Halingas ning 1903. aastal Kanamaal, Ruunaveres, Sõtkülas, Jädiveres ja Hallingas.

Nagu varem juba mainitud, esialgu Märjamaa nimetuse all postijaama ei olnud. Lähim jaam asus Märjamaalt umbes kolm versta eemal Sõtküla mõisa alal ja kandis ka Sõtküla postijaama nimetust. 1885. aasta andmete järgi oli aga postijaam Märjamaa nime all juba olemas ning seal toimetati igasuguste saadetiste vastuvõtmist kella 8st hommikul kuni kella 2ni päeval ning peale selle veel lihtsaadetiste vastuvõtmist kella 5est kuni 7ni peale lõunat. Samadel töötundidel toimus ka saadetiste väljaandmine. Teistes postijaamades, kus ainult lihtoperatsioone toimetati, oli korrespondentsi vastuvõtmine ja väljaandmine kella 8st hommikul kuni kella 8sani õhtul. Vahepeal on postijaam Sõtkülla tagasi viidud ja oli seal kuni 1903. aastani. Posti vahetus toimus neli korda nädalas. 1904. aastal toodi Sõtkülast aga jälle Märjamaale ning töötas siin veel 1916. aastal ja kindlasti kuni Saksaokupatsioonini välja.¹

Järelevalve postijaamade majapidamise üle oli piirkonna kolleegiumi (*Landrat – Kolleegium*) poolt jaamale lähemal asuva mõisaomaniku peale pandud. Nii korraldas 1885. aastal Sõtküla postijaama üle järelevalvet parun Hüene – Märjamaalt ja Jädivere postijaama üle parun Uexküll – Jädiverest.

Posti sai Märjamaa nii Tallinna kui ka Pärnu poolt. Esimene asus Märjamaalt 70 versta kaugusel. Tallinnast Sauele oli 19 ½ versta, Ruunaveresse 28 ½ versta, Sauelt ja Ruunaverest kuni Märjamaani 22 versta. Märjamaalt lähema Pärnupoolse postijaama Jädivereni oli 22 ½ versta, sealt Hallingasse 17 ¾ versta ja Hallingast Pärnu 25 versta. Seega kokku 65 ¼ versta.

Pärast Tallinn-Pärnu raudtee valmisaamist, hakkas Märjamaa posti vahetama Raplaga. Hiljem, 1904. aastast alates toimus postivahetus Liivaga (praegune Riisipere). Kui Uus Tallinn – Haapsalu raudtee vanad postijaamad postiveost vabastas ja uue raudtee kaudu post saatma hakati, kiirenes Märjamaa postivahetus tunduvalt. Siinses postijaamas töötas sell ajal juhatajana Peeter Kaske, kes jäi ka viimaseks postijaama juhatajaks, kes postiga tegeles. 1888. a. lõpetati siinses postijaamas postioperatsioonid ning avati eraldi posti-telegraafi jaoskond, kuhu postiga tegelemine üle viidi.

III Uued transpordiliigid lõpetasid postijaamade ajastu

Seoses raudteede rajamisega, astus hobupostijaamadele nüüd ühendusabinõuna lisaks ka pealiinidel raudtee. Raudteede rajamisega tõmmati suur osa reisijaid postijaamadest ära, sest reisimine raudteel oli tunduvalt kiirem, mugavam ja ka odavam. Raudteede kõrval sai postijaamade lõpetajaks ka 20. sajandi 20-ndatel ja 30-ndatel aastatel laienev bussiliiklus ja postiagentuuride avamine maa-piirkondadesse. 1920ndate aastate esimesel poolel oli Tallinna ja Pärnu vahel autobussiühendus juba olemas ning aeglane hobustransport pidi kiiretele transpordiliikidele paratamatult alla jääma.

¹ EAA, f. 854, n. 2, s. 5059 - 5071 ja 5149 - 5154. Märjamaa ja Sõtküla postijaamade nöörraamatud 1895 - 1916.

Endisele postisidele lisandusid 19. sajandi lõpul ja 20. sajandi esimesel veerandil ka uued sidepidamisvahendid, telegraaf ja telefon. I maailmasõja ja Vabadussõja ajal postijaamade tegevus aga üldse katkes ning 1918. aastaks olid Eesti- ja Liivimaal kõik postijaamad oma tegevuse lõpetanud. Pärast sõda hakati postijaamu uuesti taastatama. Endine Jädivere postijaam avati uuesti 1923. aastal. Lisaks varem tegutsenutele, avati nüüd ka uusi postijaamu. Märjamaa ja selle lähemas ümbruses rajati uued postijaamad 1924. aastal Orgitas, Soonistes, Valgus, Velisel ja Vigalas. 1925. aastal avati veel ka postijaam Loodnal. Nende aeg jäi aga lühikeseks. Enamus 18. saj. I veerandist alates Eesti suurte maanteede ääres tegutsenud postijaamad lõpetasid oma tegevuse 1930nendatel aastatel. Selle teenuseliigi tõrjus välja autotransport. Nii nagu mujal, suleti ka Märjamaa ümbruse postijaamad. Kohtu- ja sideministri otsustega suleti näiteks Valgu postijaam 1931. aastal, Velise 1933. aastal jne.

IV Märjamaa telegraafijaam

Kui 1883. a. Tallinna ja Pärnu vahele uus telegraafijuhe paigaldati, siis ehitati Kasti krahv Sieversi palvel ja kaasabil Märjamaale telegraafijaam ning ühendati see Tallinn - Pärnu liiniga. Too telegraafijaam asus apteegi kõrval olevas väikeses kivimajas, hilisemas „Küttide Kodu” ruumides ning avati 1883. a. 15. jaanuaril. Jaam tegutses Kasti mõisaomaniku toetusel. Telegraafijaama juhatajaks oli siis lätlane Kungs. 1888. aastal, kui postiooperatsioonid postijaamas ära lõpetati ning Märjamaale posti-telegraafi jaoskond avati, liideti sellega ka telegraaf. Senisest telegraafijaama juhatajast Kungsi sai nüüd posti-telegraafi jaoskonna juhataja.

V Märjamaa Posti-telegraafi jaoskond

Märjamaa posti-telegraafi jaoskond avati 1888. aastal. Kus selle esialgne asukoht oli, pole teada. 1891. a. olevat see paigutatud Ap. õigeusu kirikumõisa. 1909. aasta augustis aga tegutses see juba endise jaoskonna juhataja Kungsi majas. Postiooperatsioonid, mis siamaale olid toimunud postijaamas, lõpetati seal ära ning tulid nüüd vastavatud jaoskonda üle. Jaama avamisel sai esimeseks jaoskonnaülemaks endine telegraafijaama juhataja Kungs. Jaoskonna koosseisu määrati lisaks juhatajale veel mehaanik Martinson ning võeti tööle ka koristaja.

Kungs aga tüdines Märjamaast ning kuigi ta siin juba endale majagi oli soetanud, lahkus 4. mail 1892. a. Kes tema järel ülemaks oli, pole teada aga 1896. aastal oli sinseks kontoriülemaks juba J. Feodorov.

Ajavahemikul aastast 1899 kuni 1901 rajati tollaste mõisnike eestvedamisel telefonikeskjaamad Keilas, Saue, Märjamaal, Vardil, Hageris, Riisiperes, Liival ja Salutagusel. Nii sai vastavatud jaoskond omale peagi ka telefoniühenduse. Feodorovi järgi oli Märjamaal kontoriülemaks Jelagin, keda siit hiljem Riia ringkonna valitsusse raamatupidaja abiks ümber paigutati. Jelagin oli Märjamaal umbes neli aastat.

Jelagini asemele tuli 1903. a. algul uueks kontoriülemaks Haapsalu ametnik Julius Remberg, kes 1889. a jaanuaris siin juba juhatajat haiguse ajal asendanud oli. Remberg'il oli Märjamaa esimene asutuse juhataja ametikoht. Abilisteks olid tal mehhaanik Rosenkaln ja postiljon Martin Kuusik, mõlemad korralikud mehed, kuid Rosenkaln lahkus peagi ning tema asemele tuli uueks mehhaanikuks Aleksandrov. Viimane ei saanud aga siin kaua olla, kuna viinavea tõttu tekkisid tal suured võlad ja et võlausaldajate tülitamisest pääseda, läks ta siit Liiva jaoskonda üle. Aleksandrovi asemele tuli nüüd Pärnust uus mehhaanik Veski. Ta aga vahetas peagi oma ametivenna Aboltin'iga kohad ära ning viimane tuli siia uueks mehhaanikuks.

Ka Remberg jäi Märjamaale ainult 3 aastaks. Töökaaslasteks olid tal siin mehhaanik Aboltin'i ja postiljon Kuusik. Oma vastutuleliku ja tagasihoidliku käitumisega oli Remberg Märjamaal väga lugupeetud mees ning võitis varsti kõikide poolehoidu. Ta oli sedavõrd erapooletu rahva ja mõisnike vahelises võitluses, et isegi ägedad 1905. aasta sündmused teda otseselt ei puudutanud. Kuna kardeti, et rahutused ja sellega kaasaskäiv rüüstamine võib ka Märjamaa postkontorit ähvardada, siis saadeti suurema õnnetuse ära hoidmiseks Remberg koos kasti väärtasjade ja rahaga Haapsallu, kus ta need sealsesse kontorisse hoiule andis ning siis ise Märjamaale tagasi sõitis. Tema äraolekul toimetati siin mehhaaniku ja postiljoni poolt ainult lihtoperatsioone. Mõni päev hiljem saadeti Haapsalust ka kast väärtasjadest ja rahaga tagasi ja väärtoperatsioonid avati Märjamaal uuesti.

Hiljem, posti streigi ajal, sattus ka Remberg korraks kahtluse alla. Arvati, et ka tema on streigi pooldaja olnud, kuid tal õnnestus kahtlusest pääseda ja usaldus tagasi võita. Remberg lahkus Märjamaalt 1906. aastal Tapale kontoriülemaks. Tema lahkumise ajaks ei jõudnud aga uueks ülemaks määratud Margus Kõrb õigeks ajaks kohale ning teda asendas ajutiselt Pärnu ametnik Mägi. Alles augustis jõudis Kõrb kohale ning võttis Mägilt kontori vastu.

Varsti pärast Rembergi, lahkub Märjamaalt ka mehhaanik Aboltin ning uueks mehhaanikuks tuleb Haapsalust siia Paul Saal. Mehhaanikute vahetus aga jätkub edasi. Saal ei ole siin kuigi kaua ja viiakse siit 1908. a. aprillis Liivale üle. Nüüd määratakse siia uueks mehhaanikuks Riiast Karl Ezergail, kuid ka tema paigutatakse juba 1909. aasta 21. aprillil Võnnu linna üle ning Märjamaa jääb nüüd pikemaks ajaks ilma tehnilise järelevalveta ja ülem Kõrb ilma abiliseta. Uus Mehhaanik Hans Erdmann määrati siia alles 1. sept. 1909. a.

Postkontoris olid tööl ka postitöö õpilased. Õpilased olid postiametkonnale väga kasulikud. Neid hakati vastavalt nende võimetele juba esimesest päevast peale tööle rakendama. ning mõne kuu pärast aitasid nad juba mitmel pool kaasa ja asendasid teisi töölisi nende tööaladel. Palka ega toetust nad aga ei saanud. Rahutuste ajal tuli Teenuselt Märjamaale õpilaseks Tulmin. Oma mõisavastaste vaadete tõttu aga sattus ta siin peagi võimudega vastuollu. Siinne kreisiülem noorem abiline Brezinski hakkas teda taga otsima, kuid Tulmin'il õnnestus Soome põgeneda. Rembergi ajal astusid Märjamaa postkontori õpilasteks veel Jüri Mou ja Bernhard Nuut. Esimene 1906. aasta 9. veebruaril ja teine 7. aprillil.

Eestimaa kuberner, kes 1909. a. 24. mail Märjamaa asutusi üle vaatas, käis teiste hulgas ka siinse postkontori tegevusega tutvumas. Ta leidis jaoskonna asjaajamise muidu korras olevat, kuid postkontori väärtuste ja raha hoidmiseks olevat vaja tulekindel rahakapp soetada. Vahele jättes neli aastat, millede kohta

arhiivi andmed puuduvad, leiame 1913. aastal Märjamaa endisest koosseisust veel kontoriülema Margus Kõrbi ja postiljon Martin Kuusiku. Tehnilise ala korrashoiu eest aga hoolitses siis juba mehhaanik Erdmanni asemel Jahnis Amat (Ammats) ning kontori puhtuse eest koristaja Mart Haamann.

Kuusik, kes oli juba pikemat aega Märjamaal olnud, soovis nüüd Tallinna minna ja lahkus Märjamaalt 1913. aasta 5. jaanuaril ning tema asemele tuli 8. jaanuaril tol ajal Tallinnas postiljonina töötanud endine Märjamaa koristaja Aleksander Sõster. Toimus ka järjekordne mehhaanikute vahetus. Amat viidi 1913. aasta 6. juunil üle Riia postkontorisse ning tema asemele tuli 1913. aasta 11. juunil Märjamaale uueks mehhaanikuks August Liiva. Jaoskonnaülema Kõrbi puhkuse ajal asendas teda Tartu postiametnik Märks. 1913. a. 28. augustil tuli Märjamaale ka uus õpilane, kelleks oli Tõnis Karell. Margus Kõrb lahkus 1915. aasta 21. novembril Märjamaa ülema kohalt ning uueks ülemaks määrati Aleksander Liivak.

Velise

1906. aasta augustis, kui Kõrb Märjamaale tööle tuli, toimus postitöötlus lähemas ümbruses ainult Märjamaa jaoskonnas ja Jädivere postijaamas. Hiljem aga alustasid piirkonnas tegevust ka abijaoskonnad. 1910. aasta 16. detsembril hakati Velise vallavalitsuse juures lihtposti operatsioonidega tegelema, ning alates 1912. a. 1. maist juba igasuguste saadetiste vastuvõtmise ja väljaandmisega. Kohakaasluse alusel pandi sealne postioperatsioonide toimetamine vallakirjutaja Jaan Haamann'i peale ning postiljoniks määrati siia M. Jakobson. Postivahetus Velise ja Märjamaa vahel toimus siis 3 korda nädalas, teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval. Hiljem, kui Velisele omaette postijaoskond avati, vahetas see posti peale Märjamaa ka Hallinga postkontoriga, mille asukohaks oli Pärnu-Jaagupi alevik.

Jaan Haamann aga lahkus Velise vallakirjutaja ametist 1912. aasta 1. mail ning postiasjaajamine pandi nüüd ajutiselt vallavahimees Teodor Mann'i peale. Seda kohustust tuli tal täita kuni 1914. aasta 20. maini, mil siin abipostijaoskond avati ning selle ametnikuks Jaan Paumann määrati. Viimane tegeles Velisel postiga kuni 1918. aasta 25. veebruarini välja. 1916. aasta 1. jaanuaril avati Velisel omaette Velise postijaoskond ja selle juhatajaks määrati endine abipostijaoskonna ametnik Paumann. Tema abiliseks, postiljoniks määrati Säärmann. Sealne jaoskond tegutses kuni 1918. aasta 25. veebruarini, mil saksa okupatsioonivõimud selle sulgesid.

Vigala

Ka Vigala vallavalitsuse juures avati abipostijaoskond ning hakati toimetama samasuguseid postioperatsioone nagu Velisel. Postiga hakkas seal tegelema vallakirjutaja Aleksander Tækker. Jädivere postijaamas tegeles 1913. a. postiga jaamapidaja Voldemar Lönebach. Vigalas aga ei täitnud Tækker oma kohustusi postiametnikuna korralikult ja võib olla, et ka vallasekretärina ning vabastati seepärast 1915. a. 5. augustil ametist. Postiasjaajamine pandi nüüd vallavahimees Mihkel Kanter'i peale, kellelt selle hiljem üle võttis uus vallakirjutaja A. Krabi. Kui 1916. aasta 1. jaanuaril Vigalas omaette postijaoskond avati, määrati selle juhatajaks Daniel Rämmal. Ta oli siin kuni 1. aprillini üksinda. Siis määrati talle abiliseks Stefan Kočenow. 1917. aasta lõpul oli seal postiametnikuks juba Karl Jens. Postivahetus toimus seal kogu aeg Märjamaaga. Saksa okupatsioonivõimude poolt aga Vigala postijaoskond 1918. aastal suleti.

Töötajate sagedane vahetus toimub ka Märjamaal edasi. Postiljon Aleksander Sõster, kes siin kolm aastat ametis oli olnud, lahkus 1916. aasta 16. märtsil ning uueks

postiljoniks tuli 13. aprillil August Laube. Vaheldusid ka koristajad. 1915. a. 2. aprillil lahkus Mart Haamann ja tema asemele tuli Eduard Treumund. Viimane oli siin aga ainult pool aastat ning lahkus juba 11. augustil. Järgmiseks koristajaks tuli Kustas Kiiper. Ka Kiiper töötas siin vaevalt aasta ning lahkus 1916. a. 19. mail. Asemele tuli Johannes Haamann.

Varem, kui sinne postiljon ainult Märjamaa ja Liiva vahel posti saatis, jätkus ühest postiljonist, kuid Vigala juure tulekul, kuhu ka Märjamaa postiljon postiga kaasa pidi sõitma, osutus uus lisakohustus Laubele ülejõu käivaks ning kontoriülem palus oma 1916. aasta 28. septembril avaldatud palves asutuse koosseisu ühe postiljoni võrra suurendada. Märjamaa ja Velise vahel oli posti saatjaks omaette postiljon M. Jakobson.

1917. aastal sai Märjamaa postiasutus kõrgendust. Varasemast posti-telegraafi jaoskonnast, milline oli allunud algul Tallinna, hiljem lühikest aega ka Keila kontorile, sai nüüd iseseisev VI klassi postkontor. Kontoriks kõrgendamise puhul suurendati ka siinset kontori koosseisu ühe ametniku ja abilise võrra. Tööd sel ajal, kui abiline ja ametnik juurde tulid, oli juba vähem. Kuna alanud oli I maailmasõda, siis vähenes aeg-ajalt sõjaolude tõttu ka kaubanduslik läbikäik Peale selle vähenes Velisel ja Vigalas avatud postkontorite tõttu ka siinse hoiukassa tegevus. Rahu ajal ja sõja esimestel aastatel oli tööd 4 inimese tarvis küllaldaselt. Postivahetus Liiva postkontoriga toimus 6 korda nädalas, - 3 korda nädalas sõitis raske postiga ka sinne postiljon postipoisiga kaasa.

Kontori ruumiks oli 1917. aastal suur 3me aknaga tuba. See oli valge, puhas ning põrand linoleumiga kaetud. Ainult publiku osa põrandat oli tsemendist valatud. Posti tol ajal koju kätte ei toimetatud. Postituleku ajal oli publiku ruum puupüsti rahvast täis ning kippus sagedasti kitsaks jääma. Oodati postiljoni tulekut. Viletsate hobuste ja halbade teede tõttu hilines aga post sagedasti.²

Enne saksa okupatsiooni algust, 1918. aasta algul, oli Märjamaa kontoriülemaks Aleksander Liivak ja abiametnikuks D. Õunapuu. Mehhaanikuna töötas August Liiva ja postiljoniks oli Aleksander Uusmann. Koristaja ametit pidas Johannes Haamann. Saksa okupatsiooni väed jõudsid Märjamaale 1918. aasta 22. veebruaril, kella 5 paiku peale lõunat. Kogu kontori varandus jäi sakslaste kätte ning kontori ruumidesse asusid hiljem elama saksa sõjaväelased. Postkontori töötajad jäid esialgu küll Märjamaale, kuid lahkusid sealt hiljem, kes kevadel, kes suvel. Ka teised piirkonna postiasutused suleti.

Uuesti hakati Märjamaal saksa okupatsioonivõimude korraldusel postiga tegelema alles 1918. aasta suvel, mil apteegi juures asuvas rohukaupluses posti abiasutus avati. Lihtpostioperatsioon toimetas sinne rohukaupluse müüjanna Miina Weeber. Tahtis keegi aga tähistatud saadetist saata, siis võeti see küll vastu, kuid saadeti registrisse kandmiseks Haapsallu, kust hiljem kviitung välja saadeti. Kuna kirjasaadetiste tekst kas saksa ehk venekeeles kirjutatud pidi olema, olid maaelanikud sunnitud posti kasutamisest sageli eemale jääma, mille tagajärjel ka tööd vähem oli.

² Riimaste M. „Mõnda Haapsalu postkontoritest ja postioludest Läänemaal (1665-1918), Haapsalus, 1937, I ja II köide, lk. 1116.

Postijaoskonna juhatajaid:

Kungs		1888	-	04.05.1892.	
Julius Remberg				1889	ajut. kt.
J. Feodorov	oli	1896	-	?	
Jelagin		1899	-	1903	
Julius Remberg		1903	-	1906	
Mägi				1906	ajut. kt.
Margus Kõrb		1906	-	21.11.1915	
Märks				1913	puhkuse asendaja
Aleksander Liivak		1915	-	1918	oli veel

Postijaoskonna mehhanikuid:

Martinson		1888	-	?	
Rosenkalm		1903	-	1904	
Aleksandrov		1904	-	1905	
Veski				1905	
Aboltin		1905	-	1906	
Paul Saal		1906	-	1908	
Karl Ezergail		1908	-	21.04.1909	
Hans Herdmann	01.09.1909		-	?	
Jahnis Hamat (Hammats)	oli	1913	-	06.06.1913	
August Liiva	11.06. 1913		-	1918	a. algul oli veel

Postijaoskonna postiljone:

Martin Kuusik	oli	1909	-	01.02.1913	
Aleksander Sõster.		05.01.1913	-	16.03.1916	
August Laube		13.04.1916	-	00.05.1916	oli alles
Aleksander Uusmann	oli	1918	-	?	

Postijaoskonna koristajaid:

Treumundt		?	-	1907	
Martin Tamberg		01.01.1907	-	00.09.1908	
Johan Krestin		01.10.1908	-	1908	
August Reinberg		01.12.1908	-	1909	
Aleksander Sõster		01.05.1909	-	?	
Mart Haamann	oli	1913	-	02.04.1915	
Eduard Treumund		1915	-	11.08.1915	
Kustas Kiiper		1915	-	1916	
Johannes Haamann		19.05.1916	-	1918 algul oli	

Postijaoskonna õpilasi:

Tulmin		1905	-	?
Jüri Mou		09.02.1906	-	15.07.1908
Bernhard Nuut		07.04.1906	-	17.11.1908
Johann Kokla		26.08.1909	-	?
Johannes Lepp	oli	1913	-	?
Mihkel Hellmann		1913	-	?
Tõnis Karell		28.08. 1913	-	?

Abiametnikud:

D. Õunapuu	oli a. algul	1918	-	?
-------------------	--------------	------	---	---